

DE MOLENDIJK TE OTERLEEK

Martijn Oud

Borinagestraat 19, 1827 DX Alkmaar

Oud, M. 2008. Nature reserve “Molendijk” in Oterleek (prov. North-Holland). *Coolia* 51(1): 9–13.

The Molendijk (“Mill Dyke”) is all that remains of the old Zuyderwaert lake, drained in 1630. It is rich in mushrooms as it was never used for agricultural purposes. After briefly describing the origin and history of the dyke, and its natural history value, the author lists some of the most interesting and unusual of the 167 species of macrofungi found there since 2001.

De Molendijk is een oerhollands en stil natuurgebied, een paar kilometer ten westen van Alkmaar, aan de rand van een vroeger meer, de Groote- of Zuyderwaert. Voor de droogmaking van dit meer werd in 1630 aan zijn oever op het oude land van Oterleek een molengang gebouwd. Een zestal molens maalden de Groote Waert droog tot de polder die we nu kennen als de Heerhugowaard. Later werden de schepraderen van de molens vervangen door de meer efficiënte vijzels, zodat een aantal molens gesloopt konden worden. Nog later, in 1877, kwam er een stoomgemaal aan het begin van de Huygendijk. Aan het einde van de negentiende eeuw werd besloten het overbodige slotenstelsel te dempen en de

resterende molens te slopen. Je kunt aan de contouren van deze historische dijk nog zien waar de molens ooit hebben gestaan en om dit te verduidelijken heeft Staatsbosbeheer deze plaatsen recent door middel van plaveisel zichtbaar gemaakt (Foto 1).

Na het verdwijnen van de molens was het niet meer nodig om het open karakter van de dijk te bewaren in verband met windvang, en werden er bomen en heesters geplant. Essen, Iepen, Zomereiken, Wilgen en Populieren zijn de belangrijkste, maar er staat ook Linde en Els. Meidoorn vormt hier de belangrijkste bosrandbegroeiing. In de bosjes huist een Blauwe reigerkolonie (circa 20 nesten in 2006).

Foto 1. De Molendijk bij Oterleek (N.-H.).





Foto 2. *Agaricus osecanus* var. *squarrosipes*.

Mycoflora

Het aantal broedvogelsoorten is hier hoog, maar het gebied valt vooral op door de bijzondere mycoflora. Vanaf 1 januari 2001 werden hier 167 verschillende soorten macrofungi aangetroffen en dat zal zeker niet de slotsom zijn, want jaarlijks worden hier nog nieuwe soorten aan toegevoegd.

Van de vijf champignonsoorten die werden aangetroffen, was die van de Sneeuwwitte anijschampignon (*Agaricus osecanus* var. *squarrosipes*) wel heel bijzonder. Deze variëteit werd in een heksenkring met een doorsnede van vijf meter aangetroffen. Hij onderscheidt zich van de algemene var. *osecanus* door zijn onder de ring schubbig steel. Deze variëteit is uiterst zeldzaam in Nederland. Een jaarlijks terugkerende mooie heksenkring werd ook gevormd door de Bleke wilgengordijnzwam (*Cortinarius urbicus*), onder de populieren aan het eind van het beboste gedeelte van de Molendijk.

Omdat ook op de Molendijk de Iepziekte om zich heen greep, raakten de afgelopen jaren hele rijen iepen besmet en werden deze

gerooid om verdere besmetting te voorkomen. Toch zette de Iepziekte door en het eerste deel van het gebied, wat geheel met iepen was begroeid, raakte ontbost. Het is jammer voor de mooie Zilverige satijnzwam (*Entoloma saundersii*), die elk voorjaar met zijn grote vruchtlichamen dit deel van het gebied opsierden, maar omdat deze soort absoluut gebonden is aan iepen is hij nu samen met de iepen verdwenen.

Recent werden in de plaats van de gerooide iepen jonge Zomereiken geplant. Tien mycorrhizavormers werden inmiddels aangetroffen, waarvan acht soorten bij Zomereik. Eén vertegenwoordiger van deze groep, de Blozende Fluweelboleet (*Xerocomus communis*), werd in groot aantal bij een drietal Zomereiken aangetroffen. Deze soort is bij de revisie van de fluweelboleten door Machiel Noordeloos (2007) recent ook uit Nederland beschreven en het vermoeden bestaat dat het één van de algemeenste Fluweelboleten van Nederland is. Voorheen werd deze soort meestal als *Boletus rubellus* ss. *lat.* (Rode boleet) als waarneming aan het bestand van de NMV

doorgegeven. Het vermoedelijk algemene voorkomen van de Blozende Fluweelboleet sluit ook aan op recente vondsten van deze soort bij recreatieplas “De Leijen” te Hensbroek en de vondsten in Alkmaar-Noord, alle bij Zomereik.

De Zomereik is een van de boomsoorten die in Nederland een groot aantal soorten mycorrhizavormers aan zich kan binden, terwijl de iep er maar enkele heeft. Dat er Zomereiken zijn geplant na het ruimen van de dode iepen, zal dus in de toekomst waarschijnlijk voordelig uitpakken voor de mycorrhizavormers.

Op de spaanders die achterbleven na het ruimen van de iepen, groeiden zeer veel soorten saprotrofe paddenstoelen. Uitgesproken algemeen op de aanwezige spaanderhopen is de Geaderde Leemhoed (*Agrocybe rivulosa*), een soort die pas een paar jaar geleden als nieuwe soort werd beschreven, op basis van vondsten uit Nederland (Nauta, 2003).

Ruwweg de helft van de saprotrofe soorten werd aangetroffen op spaanderhopen, vaak vermengd met de aanwezige kalkrijke klei. Nu het ruimen van de zieke iepen vrijwel is voltooid, zal dit ten koste gaan van de diversiteit aan paddenstoelsoorten, nu spaanderproductie alleen nog bij periodieke uitdunning van het geboomte zal plaatsvinden. Natuurlijk gaat mijn voorkeur uit naar een gezonde bomenpopulatie met een zo groot mogelijk aantal mycorrhizasorten.

Overigens bevinden zich in het gebied nog steeds een aantal geïsoleerde gezonde iepen.

De Rode-Lijstsoorten

Van de Rode-Lijstsoorten die op de spaanderhopen groeien, noemen we de Witglanzende stropharia (*Psilocybe albonitens*, Rode Lijst: Bedreigd met uitsterven) en de Bedwelmende inktzwam (*Coprinus narcoticus*, Rode Lijst: Gevoelig).



Foto 3. *Conocybe bulbifera*.

Van het grote aantal inktzwammen in Nederland staan maar weinig soorten op de Rode Lijst (Arnolds & van Ommering, 1996). Dit heeft mede te maken met het minimum aantal beschikbare gegevens per soort, wat een van de voorwaarden is om de Rode-Lijst-status te kunnen bepalen. Het aantonen van een achteruitgaande of vooruitgaande trend per soort is alleen mogelijk met voldoende waarnemingen. De op klei saprotrofe Spitscellige donsinktzwam (*Coprinus impatiens*, Rode Lijst: Gevoelig) en de bovengenoemde Bedwelvende inktzwam zijn soorten waar wel genoeg gegevens van zijn binnengekomen om de Rode-Lijst-status te berekenen. In totaal zijn er op de Molendijk 28 soorten inktzwammen aangetroffen, hoewel het werkelijke aantal groter zal zijn. De fructificatieperiode bij veel inktzwamsoorten is kort, waardoor soorten makkelijk gemist worden.

Op het achtergebleven ondergrondse wortelhout groeit de Gesteelde lak-

zwam (*Ganoderma lucidum*, Rode Lijst: Kwetsbaar), waarvan de hoed soms nauwelijks boven het gras uitkomt, maar zijn “gelakte” steel diep in de grond steekt. Saprotroof op de kalkrijke klei zijn het Knolig breeksteeltje (*Conocybe bulbifera*, Rode Lijst: Vermoedelijk uitgestorven) en zijn familielid het Bolhoedbreeksteeltje (*Conocybe huysmanii*, Rode Lijst: Gevoelig). Op dode liggende stammen werden twee Rode Lijst soorten aangetroffen, namelijk de Kogelhoutskoolzwam (*Daldinia concentrica*, Rode Lijst: Kwestbaar) en het Kraagmosklokje (*Galerina autumnalis*, Rode Lijst: Gevoelig).

Omdat ruiters van de manege aan de Rustenburgerweg ook de Molendijk bezoeken, is een belangrijk substraat voor een flink aantal soorten aanwezig, nl. paardenmest. Hierop werd een aantal interessante soorten gevonden, waaronder het Mestplooirokje (*Coprinus nudiceps*), een soort die als Gevoelig op de Rode Lijst staat.

Foto 4. *Coprinus auricomus* (Kastanje-inktzwam). (Foto: Nico Dam)



Conclusie

De Molendijk is een historisch monument met een hoge natuurbelevingswaarde. Al was het maar voor de beleving in 2001, toen er een explosie van honderden Argusvlinders voorkwam of de vele kleine groene kikkers, die altijd weer zorgen voor kwaakconcerten bij mooi weer. Omdat het pas aangelegde fietspad over de Molendijk geen dorpen met elkaar verbindt (of je moet een omweg willen maken) zal het er altijd wel rustig blijven.

Ook voor paddenstoelenliefhebbers is het een prachtig gebied met paddenstoelen in elk jaargetijde, met een climax aan soorten in de herfst. Vooral voor de groepen *Psathyrella* (Fanjehoeden) en *Coprinus* (Inktzwammen) heeft het gebied zeer veel te bieden en zullen er ongetwijfeld nog vele

nieuwe soorten gevonden worden. Al vroeg in het jaar kun je er plekken tegenkomen waar massaal de Kastanjeinktzwam (*Coprinus auricomus*) voorkomt, soms bij honderden. Uniek is het voorkomen van negen soorten Hertenzwammen (*Pluteus*) in een betrekkelijk klein gebied als de Molendijk.

Mogelijk is de paddenstoelenrijkdom ontstaan doordat het gebied nooit een agrarische bestemming heeft gehad en daardoor als eiland heeft gefungeerd voor vele paddenstoelensoorten. In ieder geval kan de Molendijk niet als representatief beschouwd worden voor de soortenrijkdom van de omliggende omgeving, ook al is dit in eerste instantie de opzet geweest van dit onderzoek. Daarvoor verschilt de Molendijk te veel van zijn omgeving.

Route

Volg vanaf de A9 de oostelijke randweg richting Heerhugowaard (N242) en neem voorbij de afslag Stompetoren de afslag Oterleek. U rijdt nu op de oude Huygendijk, die een onderdeel is van de oude Westfriese omringdijk; volg deze tot voorbij Oterleek. Nog voor de kruising met de Rustenburgerweg ziet u aan uw linkerkant het wandelpad over de Molendijk.

De Molendijk is circa 2 kilometer lang en staat onder beheer van Staatsbosbeheer.

Literatuur

Flora Agaricina Neerlandica, deel 1 t/m 6, door M.E. Noordeloos et al. (red.)

Coprinus website, van Cees Uljé

The Dutch, French and British species of *Psathyrella*, door E. Kits van Waveren

Pilze der Schweiz, deel 1 t/m 6, door J. Breitenbach & F. Kränzlin

Die Grosspilze Baden-Württembergs, Band 1 t/m 4, door G.J. Kriegelsteiner (red.)

Overzicht van de paddenstoelen in Nederland, door E. Arnolds, Th.W. Kuyper, M.E. Noordeloos (red)

Bron historie Molendijk: Henk Komen

Foto's van de auteur, tenzij anders aangegeven.